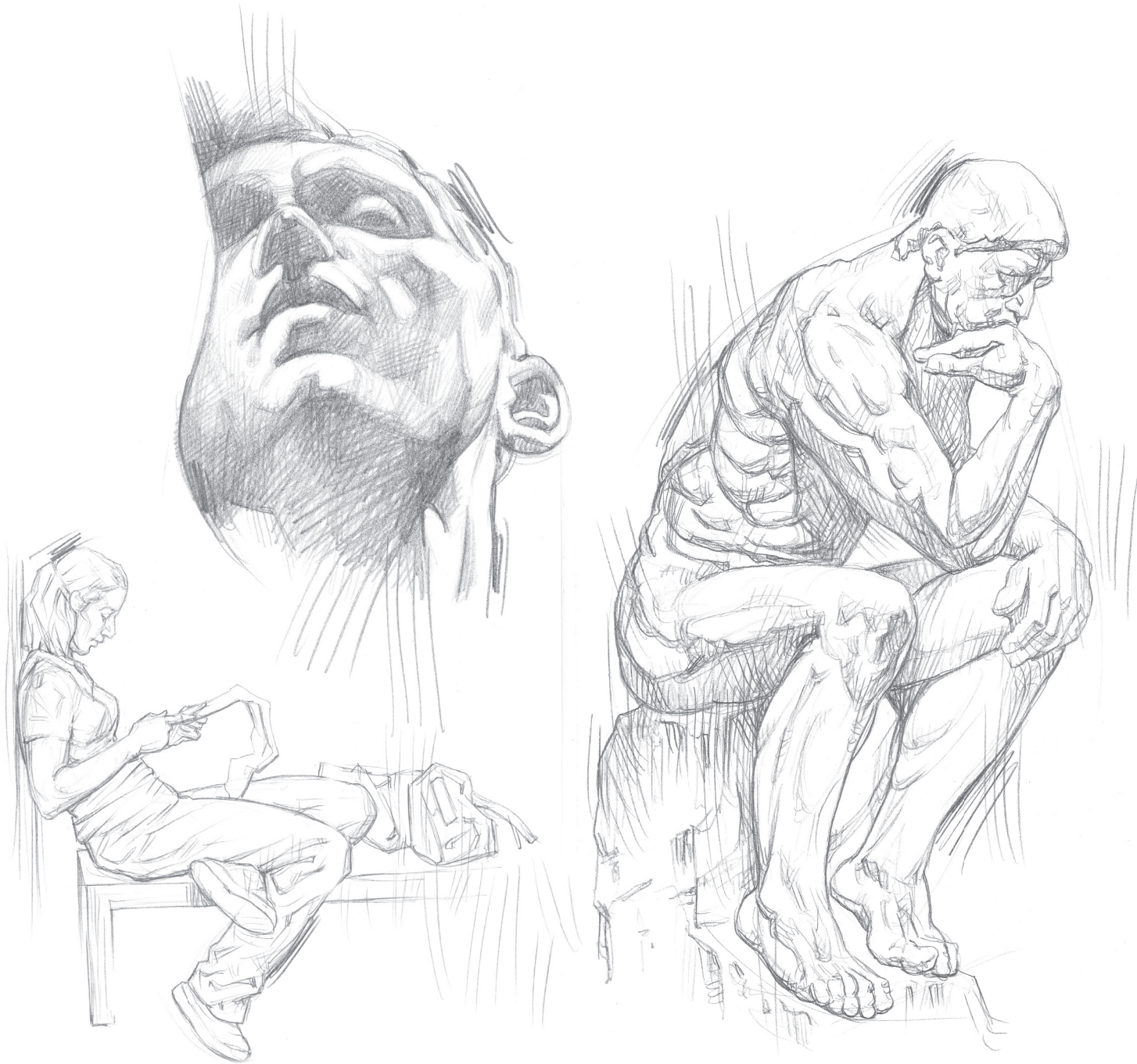

DE KUNST VAN

GEZICHTEN EN FIGUREN TEKENEN

TIRION ~~ART~~

Giovanni Civardi

November 2007

Giovanni Guglielmo Civardi werd in 1947 in Milaan geboren. Na zich aanvankelijk te hebben gericht op illustraties en beeldhouwkunst houdt hij zich al vele jaren bezig met anatomie voor kunstenaars en geeft hij cursussen model-tekenen.

*De perceptie van een vaste vorm
is slechts een kwestie van ervaring*

John Ruskin

*In de schets worden de bewegingen van de figuren
levendiger alleen al door het aangeven
van de algehele houding...*

*De volledige vrijheid van een weergave
die noodzakelijkerwijs summier is
heeft het essentiële vastgelegd*

Auguste Rodin

Verandering van spijs doet eten

Vincent Van Gogh

De tekeningen van gezichten en figuren in dit boek zijn van modellen die hebben ingestemd of achteraf op de hoogte zijn gesteld; elke eventuele gelijkenis met andere personen berust op toeval.

INHOUD

Inleiding	3
Materiaal en technieken	4
Een aantal praktische overwegingen	6
Gezichten: iconografisch repertoire	8
Figuren: iconografisch repertoire	26
Standbeelden tekenen: de beeldhouw- werken van Musée Rodin in Parijs	46

Dit boek is gepubliceerd door
De Fontein Tirion Uitgevers
Postbus 13288
3507 LG Utrecht
www.defonteintirion.nl

Omslagontwerp: De ontwerpunie, Danny Dijkstra
Zetwerk Nederlandse editie: De ZrIJ, Utrecht
Vertaling (vanuit het Italiaans): Aniek Njokiktjien/Vitataal,
Feerwerd

ISBN 978 90 4391 431 4
NUR 476

Voor het eerst gepubliceerd in Italië in 2009 door Il Castello srl,
Via Milano, 73/75, 20010 Cornaredo (MI)
Oorspronkelijke titel: Schizzi di volti e di figure

© 2009 Il Castello srl, Milaan
© 2011 De Fontein Tirion Uitgevers, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means without prior written permission from the publisher.

INLEIDING

Menselijke vormen tekenen is een bijzondere, rijke ervaring, maar is niet zo eenvoudig. Vooral het tekenen van gezichten en van het hele lichaam wordt door velen als lastig ervaren. Meestal wordt een model getekend door een naakt te bestuderen, met de anatomische structuur en de uiterlijke kenmerken van een levend model. Als er geen naaktmodel beschikbaar is, kunt u de modellen tekenen die zich overal om u heen bevinden, op straat of in openbare gelegenheden. Allemaal verschillende mensen dus, met hun eigen houdingen en gezichtsuitdrukkingen. Een oud advies is: *nulla dies sine linea*, oftewel geen dag zonder lijn: maak dus in het dagelijks leven vele snelle tekeningen, schetsen dus, van mensen die hun dagelijkse bezigheden beoefenen.

Schetsen kunnen op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en voor diverse doeleinden worden gebruikt. Ze worden veelal beschouwd als een persoonlijke weergave in karakteristieke lijnen van beelden uit de realiteit. Een schets kan echter ook een grafische aantekening zijn van een kunstzinnig experiment; de kern van een ontwerp, een verzameling visuele informatie als basis voor de uiteindelijke versie; een voorstudie voor een gecompliceerd kunstwerk; of een studie van een

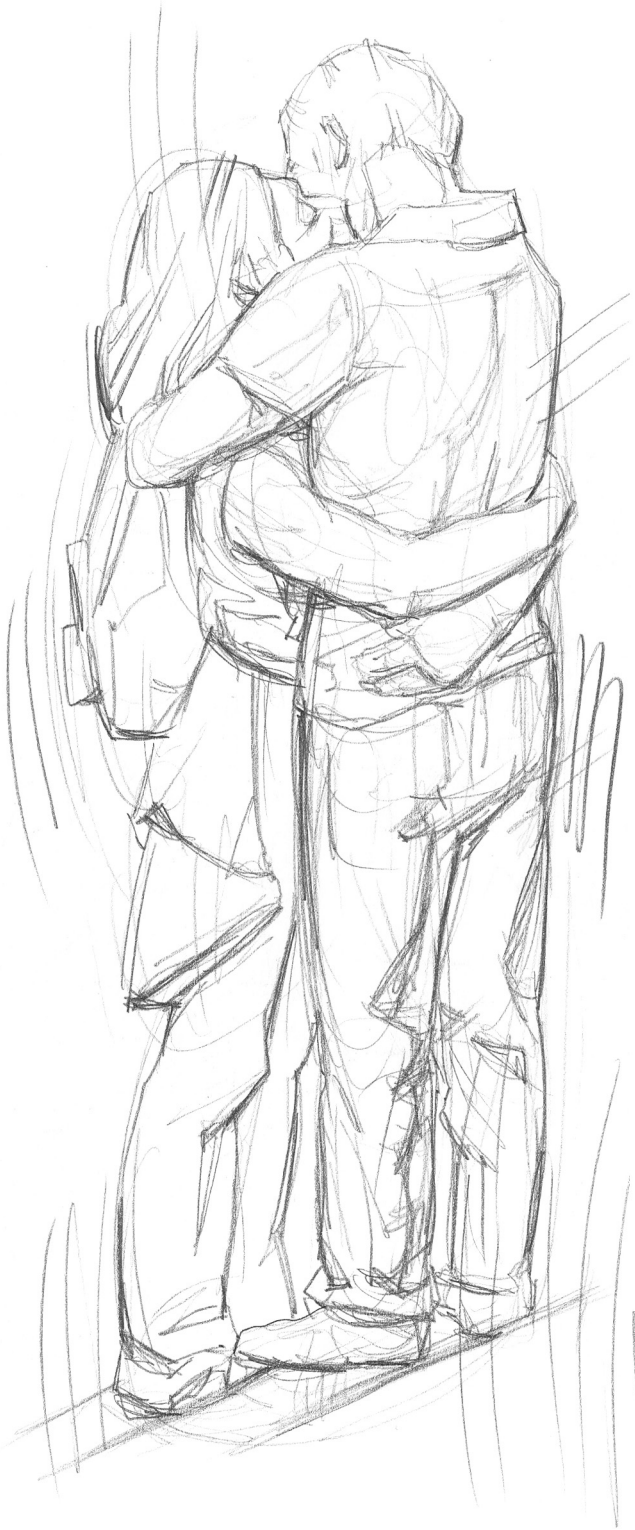
vorm die met een onderwerp te maken heeft dat in zijn geheel wordt bestudeerd of waarvan de afzonderlijke details worden onderzocht.

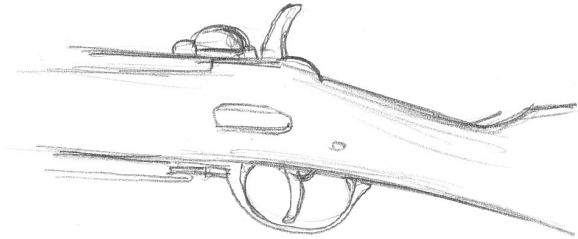
Een schetsboek wordt daardoor een waardevol instrument en een onuitputtelijke bron van informatie en herinneringen. Het is meestal niet bedoeld om aan anderen te laten zien, want het is heel intiem en persoonlijk, en juist daardoor kunt u zich er vrij en spontaan in uiten. Het is belangrijk voor de technische ontwikkeling om onbekende mensen vrijelijk in willekeurige houdingen en omstandigheden in schetsen te kunnen vastleggen. Door geregeld schetsen te maken kunt u uw observatievermogen en interpretatie verfijnen: u leert er scherper door te kijken en sneller essentiële beslissingen te nemen, want de vaardigheid om mensen te tekenen – in een eindeloze variatie van gezichten, figuren, gebaren, houdingen, bewegingen, enz. – ontstaat vooral door aandachtig te kijken, naast de onmisbare kennis van anatomie en proporties, in een persoonlijke esthetische interpretatie.

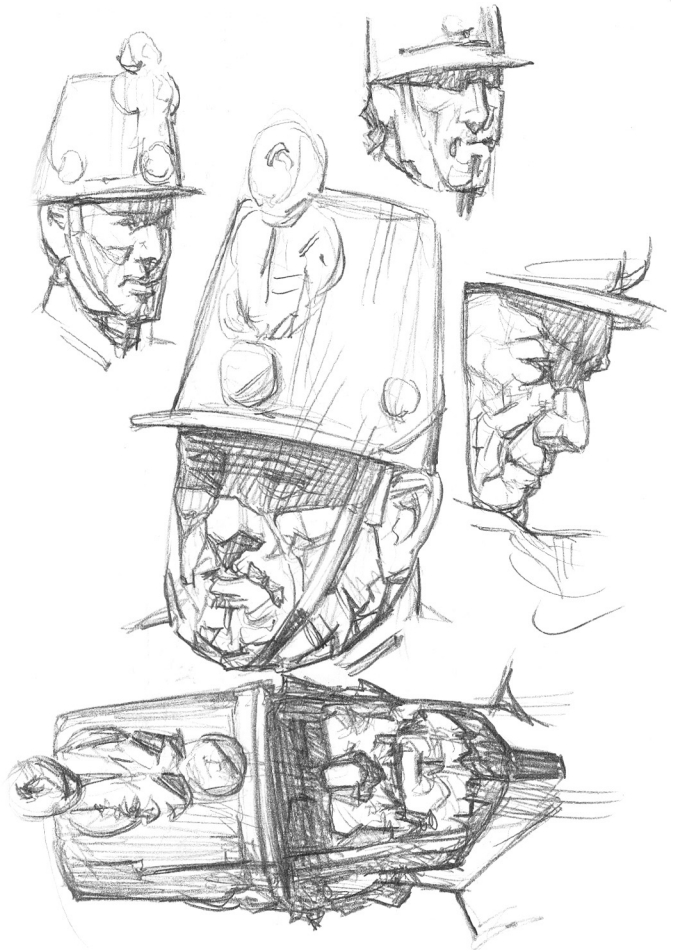
EEN AANTAL PRAKTISCHE OVERWEGINGEN

- Een schets is meestal het begin van een kunstwerk. Een schets kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en gebruikt, maar is in wezen vooral het resultaat van het aandachtig bekijken van een voorwerp of een omgeving, die door weinig lijnen wordt uitgedrukt en weergegeven.
- Maak er een gewoonte van om altijd een potlood en schetsboekje op zakformaat bij u te hebben. Ze komen van pas bij elke gelegenheid die uw nieuwsgierigheid of belangstelling wekt. Er zijn meerdere redenen om een schets te maken: u ontwikkelt er uw vaardigheid door, u verzamelt er belangrijke informatie mee en analyseert een ingewikkelde structuur, maar bovenal oefent u uw oog om verhoudingen, proporties en vormen correct waar te nemen, u verbetert uw observatievermogen, selecteert de belangrijkste elementen die u wilt vastleggen.
- Maak u niet ongerust over het esthetische resultaat van uw schets: het is maar een eenvoudige aantekening, een persoonlijke 'visuele notitie', die slechts zelden tentoongesteld of aan anderen getoond zal worden. Let er liever op dat uw schets fris en spontaan blijft; werk een schets achteraf nooit bij.
- Probeer niet alles wat u ziet te tekenen, maar concentreer u op wat essentieel is (of wat u essentieel vindt) in verhouding tot de beschikbare tijd en de moeilijkheid van de pose. Maak – als de omstandigheden het toestaan – na een voorlopige opzet van de hele figuur en zijn houding de schets vanuit een ander gezichtspunt of bestudeer de details van de structuur beter.
- Het gezicht en de menselijke figuur kunnen alleen nader bestudeerd worden door gebruik te maken van modellen en poses die lang kunnen worden volgehouden. Een provisorische schets van een model is echter vele malen beter dan van een foto, want als u een echt model tekent, moet u zich wel concentreren op de driedimensionale elementen die karakteristiek zijn voor een bepaalde houding of anatomische vorm.
- Het maken van schetsen van mensen die niet bewust poseren en zelfs niet eens weten dat ze geobserveerd en geportretteerd worden, kan heel lastig en ongemakkelijk lijken. Toch moet u zich niet laten ontmoedigen; bijna niemand merkt wat u aan het doen bent en goed oefenen zal u ongetwijfeld veel prettige ervaringen en meer zelfvertrouwen en nuttige oefening opleveren. Uw technische en emotionele reactie op hindernissen die beletten dat een tekening helemaal kan worden uitgewerkt, zullen uw schetskwaliteiten verfijnen en uw stijl persoonlijker maken.
- De mogelijkheden om gezichten en figuren in het echt te schetsen, buiten de deur maar ook gewoon binnenshuis, zijn vrijwel onbeperkt en bieden een enorme keuze aan vormen, karakters en houdingen. Bijna overal zijn mensen te vinden, maar om een gelegenheid om te schetsen optimaal te benutten kunt u het best op een comfortabele plek gaan staan of zitten. Van daaruit kunt u de mensen om u heen ongestoord en op uw gemak observeren. Ideale plekken zijn bijvoorbeeld restaurants, parken, stranden, openbaar vervoer of musea. Op die plekken vertragen mensen hun tempo of rusten ze even uit; de modellen en houdingen veranderen voortdurend, maar er blijft toch voldoende tijd over om ze na een snelle observatie te portretteren. Als de persoon die u tekent van houding verandert, kunt u aan een compleet nieuwe schets beginnen terwijl u wacht tot die persoon weer zijn aanvankelijke houding aanneemt, of een die erop lijkt.
- Als u het eng vindt om mensen in het echt te schetsen (u moet er rekening mee houden dat sommige mensen het leuk vinden als ze merken wat u aan het doen bent, maar andere mensen kunnen het juist vervelend vinden en weglopen), kunt u oefenen en meer zelfvertrouwen krijgen door beelden te gaan tekenen in musea of in de openlucht. Deze leuke praktijkoefening biedt veel voordelen: het model beweegt natuurlijk niet en is beschikbaar wanneer u wilt, het biedt afhankelijk van het licht verschillende clair-obscur-effecten en het kan in alle rust en tot in detail vanuit diverse en ongewone gezichtspunten bestudeerd worden. Op deze manier kunt u geleidelijk aan iets leren en uw anatomische kennis, uw vaardigheid in het vastleggen van de verhoudingen van het lichaam en het hoofd, het perspectief en clair-obscur verbeteren.
- Om een menselijke figuur in zijn geheel of alleen het gezicht waarheidsgetrouw te tekenen moet u tegelijkertijd rekening houden met al deze technische disciplines en ze toepassen in het korte tijdsbestek van het maken van een schets. Probeer wel nadat u een tijdje ervaring hebt opgedaan in musea levende modellen te gaan schetsen.
- Een bewegende figuur schetsen is echt moeilijk, maar probeer het wel, want zo went u aan hoe u de beweging van de ledematen, de richting van de beweging en de houdingen van het lichaam moet schetsen. U moet het bewegende lichaam heel nauwkeurig bestuderen en ook leren uw geheugen te gebruiken om de karakteristieke aspecten van de beweging te reconstrueren. Probeer de volgende fase van een bepaalde beweging te voorzien: veel menselijke handelingen, zoals wandelen, rennen en dansen, herhalen zich op cyclische wijze en kunnen dan ook uit het hoofd 'gereconstrueerd' worden door de aandacht telkens op een afzonderlijke fase te richten. Foto's kunnen in deze omstandigheden handig en soms zelfs onmisbaar zijn, maar dienen slechts als waardevol hulpmiddel te worden gezien en niet als voorbeeld om klak-

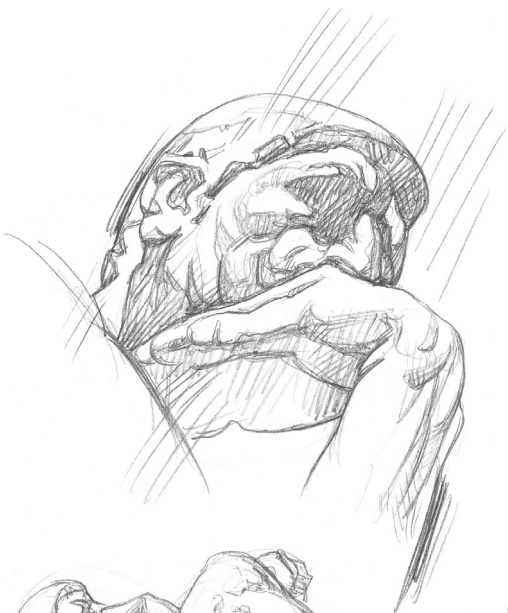

Sketch 29 March 2008. Impugnazione di un momento a S. Trinità Saccarini, Pr. (Figuranti in costume militare del 1548). h. 10, 10-12, 25 ca

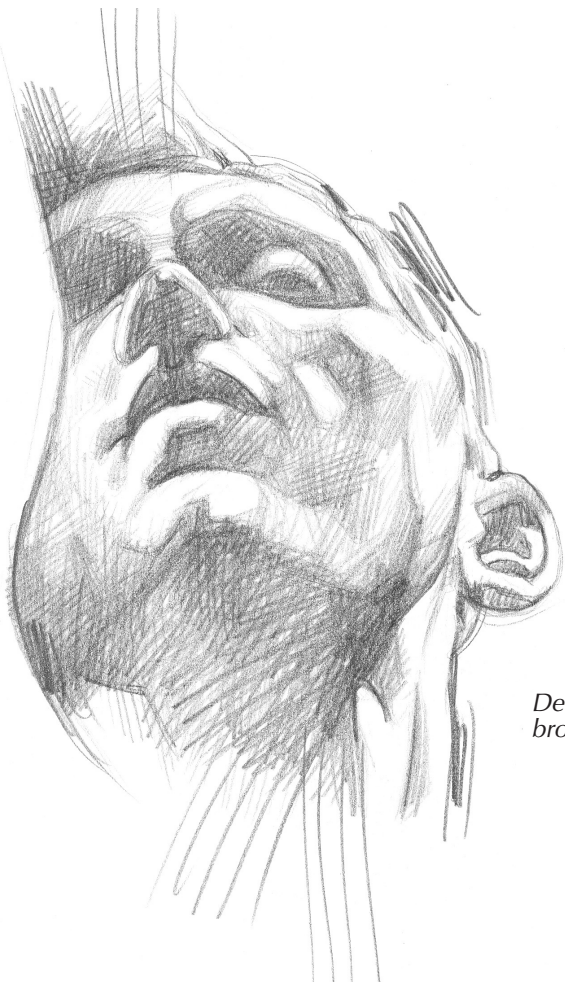

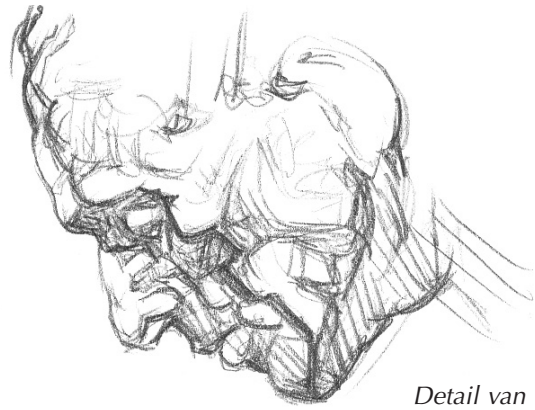
le penseur

De denker – brons, 182 cm (1880)

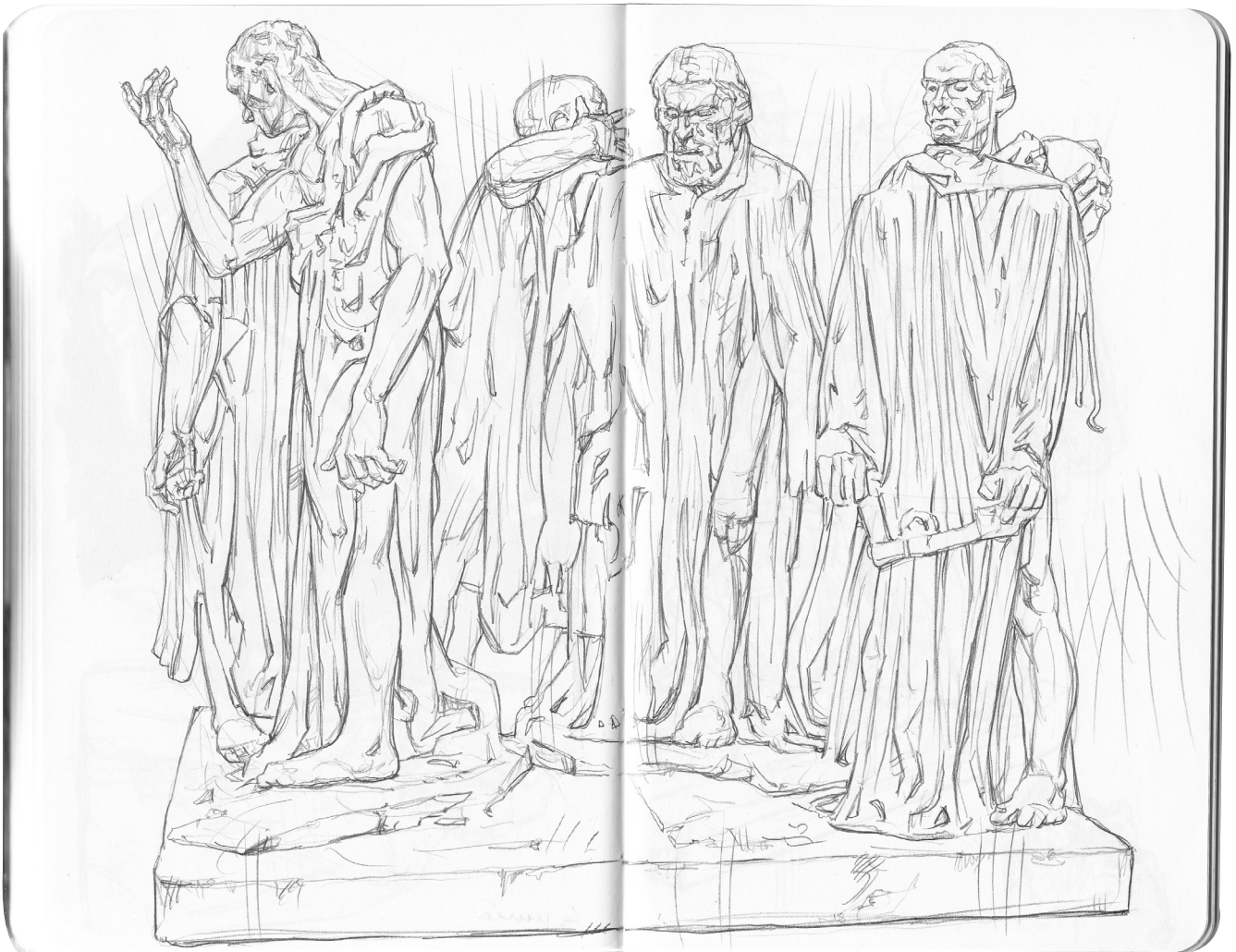

*Detail van de
bronstijd*

Detail van Ugolino

*De burgers van Calais –
brons, 231 cm (1889)*

DE KUNST VAN

GEZICHTEN EN FIGUREN TEKENEN

Niets is zo intrigerend als de menselijke figuur. In dit boek wordt de veelzijdigheid hiervan in beeld gebracht.

Met verschillende tekentechnieken en -materialen toont auteur Giovanni Civardi stap voor stap hoe de basis van een figuur – in alle mogelijke houdingen – getekend moet worden. Vervolgens worden de instructies om de accenten aan te brengen in beeld gebracht. De schetsen en beschrijvingen zorgen ervoor dat je in een paar stappen een figuur naar wens op papier kunt zetten.

Een waardevol naslagwerk dat een bijdrage levert aan de technische ontwikkeling van elke tekenaar, of deze nu amateur of professional is.

Kijk voor meer informatie op www.defonteintirion.nl

ISBN 978 90 4391 431 4

9 789043 914314

TIRION ~~ART~~